

Autoreferat

1. Imię i nazwisko:

Edyta Januszewska

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/ artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

Dyplom magistra (kierunek pedagogika specjalna, zakres pedagogika resocjalizacyjna), uzyskany w Wyższej Szkole Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie, 1999 rok.

Stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki nadany uchwałą Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w dn. 28 maja 2008.

Tytuł rozprawy doktorskiej: *Socjalizacja dziecka czezeńskiego w warunkach polskich. Między traumą wojenną, doświadczeniem uchodźcy, a zakorzenieniem w obcej kulturze.*

Promotor:

dr hab. Barbara Smolińska-Theiss, prof. APS

Recenzenci naukowci:

prof. dr hab. Anna Firkowska-Mankiewicz

prof. dr hab. Tadeusz Pilch

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych/ artystycznych:

1. 2000-2004 rok – asystent w Katedrze Pedagogiki Resocjalizacyjnej Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.
2. 2004 - wrzesień 2018 rok – asystent/adiunkt w Zakładzie/Katedrze Pedagogiki Społecznej, Wydział Nauk Pedagogicznych, Akademia Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie.
3. 1 października 2019 rok – do chwili obecnej – asystent w Zakładzie Podstaw Pedagogiki, Wydział Pedagogiczny, Uniwersytet Humanistyczno-Przyrodniczy im. Jana Długosza w Częstochowie.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2017 r. poz. 1789):

a) tytuł osiągnięcia naukowego/artystycznego:

Wojna, uchodźstwo, akulturacja

- b) (autor/autorzy, tytuł/tytuły publikacji, rok wydania, nazwa wydawnictwa, recenzenci wydawniczy)

Lista publikacji tworzących projekt habilitacyjny:

Monografie:

1. Januszewska E., *Heterotopie dziecięcego uchodźstwa. Syryjczycy w Libanie*, 2019, Wydawnictwo IMPULS, Kraków, ss. 304.
Recenzenci wydawniczy:
dr hab. Danuta Lalak, prof. UW.
dr hab. Aneta Rogalska-Marasińska, prof. UŁ.
2. Januszewska E., Markowska-Manista U., *Dziecko „inne” kulturowo w Polsce. Z badań nad edukacją szkolną*, 2017, Wydawnictwo APS, Warszawa, ss. 435.
Recenzenci wydawniczy:
dr hab. Barbara Joanna Grabowska, prof. UŚ.
Mój udział procentowy szacuję na 50%.

- c) omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Moje zainteresowania naukowe dotyczące uchodźców w Polsce i na świecie sięgają roku 1999. W czasie odwiedzania jednej z wystaw dotyczących dzieci wojny w Kwaterze Głównej ONZ w Nowym Jorku, uświadomiłam sobie ważkość problematyki związanej z tematem wojny, uchodźstwa, cierpienia i śmierci najmłodszych jej ofiar – dzieci. Dociekania naukowe dotyczące tej tematyki podjęłam w 2004 roku, a po uzyskaniu stopnia doktora (2008), nieustannie eksploruję zagadnienia teoretyczne oraz prowadzę badania empiryczne w tym zakresie. Mój warsztat badawczy stanowią przede wszystkim badania jakościowe.

W swojej biografii naukowej wyszczególniłam dwa momenty przełomowe, które ukształtowały moje myślenie o doświadczeniu uchodźstwa we współczesnym zglobalizowanym i zdestabilizowanym świecie. Pierwszym z nich było podjęcie badań wśród uchodźców czeczeńskich (2004), którzy z powodu działań wojennych – w czasie pierwszej i drugiej wojny czeczeńskiej (1994-1996 i 1999-2000) – uciekli z Republiki Czeczeńskiej do różnych krajów europejskich, w tym do Polski. Po przyjeździe, zostali umieszczeni w ośrodkach dla cudzoziemców w Warszawie i w okolicach oczekując na decyzję nadania statusu uchodźcy. Drugim był wyjazd i przeprowadzenie badań wśród uchodźców syryjskich, którzy uciekli do Libanu ze swojego kraju ogarniętego wojną (2017). Na przestrzeni 13 lat (między rokiem 2004 a 2017) sukcesywnie budowałam i rozwijałam swój warsztat teoretyczno-

metodologiczny. Prowadziłam badania naukowe w wielu krajach europejskich (m.in. w Wielkiej Brytanii, Danii, Francji, Szwecji). W 2014 roku, w czasie dwumiesięcznego pobytu, jako profesor wizytujący na Uniwersytecie w Oksfordzie w Wielkiej Brytanii (*Refugee Studies Centre, Oxford Department of International Development, University of Oxford*), miałam możliwość zapoznania się w literaturą dotyczącą wojny, uchodźstwa, dziecięcej traumy w Bibliotece Bodleian (*Bodleian Library*) oraz zebrania unikatowych materiałów (artykuły, monografie, dokumenty, raporty) dotyczących tych zagadnień. Swoją biografię naukową sytuuję na osi: refleksja teoretyczna i badania empiryczne przeprowadzone w Polsce (od 2004 roku – uchodźcy z Czeczenii) – sytuacja uchodźców i imigrantów w wybranych krajach europejskich (m.in. Wielka Brytania, Dania, Francja, Szwecja) – od 2017 roku także sytuacja Syryjczyków na Bliskim Wschodzie (w Libanie).

Głównymi wątkami przedstawionymi do oceny monografii są zagadnienia związane z wojną, migracją, uchodźstwem i procesami akulturacji dzieci i ich rodzin w krajach przyjmujących. Poszukuję w nich odpowiedzi, w jaki sposób uchodźcy budują swoje nowe miejsce (*topos*) w kraju gościnnym. Podejmowana przeze mnie tematyka jest tematem słabo eksplorowanym w polskiej pedagogice społecznej, choć na gruncie dziedzin nauk społecznych i humanistycznych (m.in. w dyscyplinie naukowej: nauki socjologiczne, nauki prawne, historia) istnieje obszerna literatura na ten temat.

Publikacje przedstawione do oceny osadzone są w koncepcjach i paradygmacie badań jakościowych i wpisują się w obszar supozycji i dociekań pedagogiki społecznej. W podejściu metodologicznym odnoszę się do paradygmatu humanistycznego, który jak pisze Krzysztof Rubacha jest zespołem: „przesłanek nadających indywidualistyczne i subiektywistyczne znaczenie faktom występującym w życiu społecznym (...). Jest to jednocześnie paradygmat nastawiony na badanie konfliktów społecznych, paradygmat krytyczny wobec każdej formy dominacji nad indywidualnością jednostki”¹. Bliski jest mi również paradygmat interpretacyjny, który: „interesuje się (...) zrozumieniem subiektywnego doświadczenia ludzkiego (...). Zdecydowanie odrzuca porządek deterministyczny, lokując się w obrębie ontologii woluntarystycznej”². Badania jakościowe, które wykorzystuję w swojej pracy badawczej (m.in. wywiad narracyjny, wywiad mało skategoryzowany, metoda biograficzna, obserwacja uczestnicząca), pozwalają mi – jakby powiedziała twórczyni polskiej pedagogiki

---

¹ K. Rubacha, *Budowanie teorii pedagogicznych*, (W:) Z. Kwiecieński, B. Śliwerski (red.), *Pedagogika*, T. I, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2006, s. 61-62.

² Ibidem, s. 62.

społecznej Helena Radlińska – na „wzływanie” się w środowisko. Dzisiaj moglibyśmy nazwać te badania terenowymi. Dzięki nim, miałam/mam możliwość eksplorowania życia jednostki w jej środowisku społecznym. Badania jakościowe wykorzystuję do badań środowisk „trudnych”, mało dostępnych, które „zamknięte” są na osoby nowe, obce, niosące „zagrożenie” z zewnątrz. Dla mnie osobami, do których trudno dotrzeć oraz środowiskami hermetycznymi, są uchodźcy i obozy dla cudzoziemców w Polsce i w innych krajach europejskich oraz na Bliskim Wschodzie.

Januszewska E., *Heterotopie dziecięcego uchodźstwa. Syryjczycy w Libanie*, 2019, Wydawnictwo IMPULS, Kraków, ss. 304.

Uzasadnienie badań przeprowadzonych w Libanie:

Wojna w Syrii toczy się od 2011 roku. Bomby spadające na miasta i wsie zniszczyły domy, przychodnie zdrowia. Ulice zablokowane są przez punkty kontrolne, a tysiące szkół i szpitali zostało zamkniętych. W poszukiwaniu ochrony życia Syryjczycy uciekają do krajów ościennych, m.in. do Turcji i Jordanii. Krajem destynacji jest również Liban, który liczy około sześciu milionów mieszkańców. Uchodźców syryjskich, którzy znaleźli tam schronienie, jest około 1,5 miliona.

Motywy do podjęcia badań wśród tej grupy osób jest konflikt na Bliskim Wschodzie. Namysł nad trudną sytuacją psychospołeczną, socjalną i ekonomiczną dzieci i ich rodzin, skłonił mnie do pogłębionej refleksji nad losem najmłodszych ofiar – „straconego pokolenia” dzieci i młodzieży, które utraciło na wojnie swoje dzieciństwo. W literaturze przedmiotu dotyczącej badań pedagogicznych w tym zakresie, brakuje publikacji na ten temat. Pragnąc wypełnić lukę w tym obszarze, podjęłam się trudu przybliżenia sytuacji dzieci syryjskich i ich rodzin w Libanie. Tematyka poruszana w monografii jest ważnym zagadnieniem szczególnie w dobie obecnego kryzysu migracyjnego. Jest to istotny problem społeczny w kontekście zagadnień, którymi zajmują się pedagodzy społeczni wrażliwi na los dzieci skrzywdzonych przez wojnę.

Cel naukowy pracy:

Heterotopie dziecięcego uchodźstwa. Syryjczycy w Libanie to monografia z pogranicza socjologii, antropologii, filozofii i pedagogiki. Prezentowana rozprawa wskazana przeze mnie jako osiągnięcie naukowe, jest rezultatem moich poszukiwań teoretyczno-empirycznych dotyczących sytuacji dziecka i jego rodziny w kraju ogarniętego wojną i przebywającego na

uchodźstwie. Celem niniejszej pracy jest pokazanie, że w obliczu przymusu i konieczności ucieczki ze swojego kraju, porzucenia dotychczasowego porządku życia, zerwania ze swoim czasem i ze znanymi normami kulturowymi i społecznymi, uchodźcy syryjscy budują swoje nowe miejsce (*topos*). W monografii poszukuję odpowiedzi na postawiony problem badawczy dotyczący tego, w jaki sposób postrzegany jest obóz przez samych uchodźców i w jaki sposób jest on przez nich „udomawiany”, „oswajany” i budowany”.

Punktem wyjścia dla rozważań teoretycznych w niniejszej monografii jest stworzona przez Michela Foucaulta kategoria heterotopii i kategoria nie-miejsca Marca Augé'a. Ramy teoretyczne pracy sytuują się w następujący sposób:

Inne miejsca/przestrzenie Hetero –	<i>topos</i>	Michel Foucault
Miejsca nie-antropologiczne Nie –	miejsca	Marc Augé

Dla konstruktów mojego myślenia kluczową jest kategoria heterotopii, którą traktuję, jako matrycę interpretacyjną, poprzez którą odczytuję trajektorie losów uchodźców. Dookreślona ona została przez kategorię nie-miejsca. Koncepcje heterotopii i nie-miejsca nie są tożsame, choć mają wiele cech wspólnych. Najważniejszą z nich jest odniesienie do „innych” przestrzeni i miejsc. Nie zawsze można jednak odróżnić nie-miejsca od heterotopii. Marc Augé do nie-miejsc zalicza lotniska, autostrady, hotele, a Michel Foucault do „innych przestrzeni” zalicza parki, koszary, cmentarze, działki. Obozy dla uchodźców w literaturze przedmiotu traktowane są jako nie-miejsca. Oprócz obozów. Syryjczycy zamieszkiwali także w stajniach dla koni, oborach, kurnikach, pustostanach, sadach, czyli powiedziałabym, iż w Foucaultowskich „innych” miejscach (heterotopiach). Zwracam uwagę na fakt, że nie-miejsce charakteryzuje się brakiem relacji, historii i tożsamości. Odwołując się do koncepcji Marca Augé'a podkreślam, iż miejsca, przestrzenie i nie-miejsca przenikają się wzajemnie. Wskazuję na to, że dotyczy to także obozów dla uchodźców, w których uchodźcy nie wiedzą czy są jeszcze w podróży (czy znajdują się w nie-miejscu) czy już osiedli na dłużej (i znajdują się w miejscu). Przykład ten pokazuje, że koncepcja nie-miejsca jest płynna i nie-miejsce może nagle zmienić się w miejsce.

Przedłożona monografia składa się z trzech rozdziałów: teoretycznego, metodologicznego i trzeciego stanowiącego relację z badaniami. W dwóch pierwszych rozdziałach odwołuję się do koncepcji dotyczących heterotopii, miejsca, przestrzeni, hipernowoczesności i nie-miejsc. Opisując kategorie pojęciowe sięgam przede wszystkim do teorii i badań nauk społecznych i humanistycznych. Odwołuję się do koncepcji M. Foucaulta i M. Augé'a.

Przywołuję także wybrane koncepcje miejsca i przestrzeni m.in. w perspektywie filozoficznej, historycznej, socjologicznej, antropologicznej, geograficznej i pedagogicznej (odnoszę się m.in. do prac takich osób jak: Martin Heidegger, Michel de Certeau, Henrie Lefebvre, Manuel Castells, Yi-Fu Tuan, Edward W. Soja, Maria Mendel). Charakteryzując pojęcie hipernowoczesności i nie-miejsca przywołuję poglądy m.in. Edwarda Relpha, Jerzego Kociatkiewicza i Moniki Kostery. W rozdziale tym charakteryzuję również problemy niepełnosprawnych uchodźców. Zajmuję się zagadnieniami związanymi z różnymi modelami niepełnosprawności, przedstawiam dokumenty międzynarodowe dotyczące niepełnosprawnych uchodźców oraz charakteryzuję działalność organizacji działających na ich rzecz.

Rozdział drugi to rozdział metodologiczny. Przedstawiam w nim ramy teoretyczne moich badań, dokonuję przeglądu badań jakościowych w perspektywie pedagogicznej i socjologicznej oraz opisuję wykorzystane przeze mnie metody, techniki i narzędzia badawcze. Przedstawiam również opis grupy badawczej oraz czas i miejsce badań. W swoich badaniach użyłam metody biograficznej, obserwacji uczestniczącej i wywiadu częściowo ustrukturyzowanego. Wykorzystałam także fragmenty dziennika terenowego, który posłużył mi do zapisywania doświadczeń i obserwacji w czasie pobytu w obozach dla uchodźców i w innych miejscach zamieszkania. W celu poznania postrzegania rzeczywistości społecznej przez dzieci, posłużyłam się zdjęciami przez nie wykonanymi w obozach i w ich okolicach. Badania objęły 50 osób, w tym największą grupę stanowili uchodźcy syryjscy (48 osób), respondentką była także libańska pracowniczka organizacji pozarządowej oraz syryjski wolontariusz.

W wyniku przeprowadzonych badań, uzyskałam bardzo bogaty materiał empiryczny, do którego odniosłam się w trzecim rozdziale monografii. Wyszczególniłam kategorie analityczne oscylujące wokół czterech zakresów: ucieczkę z Syrii, czas, przestrzeń życia uchodźców syryjskich w Libanie oraz „oswajanie” przestrzeni (budowanie miejsca). Z narracji uchodźców dotyczących wyjazdu z Syrii wyodrębniłam trzy obszary: pierwszy z nich to opis momentu wybuchu wojny i decyzja ucieczki do kraju ościennego oraz trudności związane z podróżą do Libanu. Drugi obszar to opis obozów dla uchodźców oraz innych miejsc zamieszkania. Trzeci to opis konsekwencji rozłączenia rodzin w wyniku uchodźstwa. Drugi zakres to czas w narracjach uchodźców syryjskich (przeszłość, teraźniejszość i przyszłość) oraz postrzeganie przez nich jego (braku)temporalności. Trzecia kategoria to przestrzeń życia uchodźców syryjskich w Libanie. Wyodrębniłam z niej kilka wątków, do których zaliczyłam: biedę i bezrobocie; niewystarczającą pomoc organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych; negatywne relacje uchodźców z lokalną społecznością; brak edukacji dzieci

syryjskich w libańskich szkołach oraz chorobę i niepełnosprawność Syryjczyków będących na uchodźstwie. Ostatnia, kluczowa kategoria analityczna wyłoniona przeze mnie w procesie analizy materiału badawczego, to „oswajanie” przestrzeni – budowanie miejsca. Zaliczyłam do niej charakterystykę otoczenia i wnętrza namiotu; opis zasobów społecznych, indywidualnych i religijnych uchodźców; relacje z innymi Syryjczykami oraz opis szkoły, która pełni rolę miejsca zadomowienia najmłodszych uchodźców.

W monografii dokonuję refleksji nad tym, iż uchodźstwo – oprócz wymiarów traumatycznych – może również mieć walor egzystencjalny, społeczny i kulturowy. Zdaję sobie sprawę, iż z powodu ograniczeń czasowych pobytu w Libanie, dokonałam jedynie oglądu sytuacji dzieci uchodźców z jednej perspektywy: badacza zaangażowanego w relację/kontakt z nimi. Nie miałam możliwości przeprowadzenia badań w libańskich i międzynarodowych instytucjach pomagających uchodźcom, w szkołach wśród nauczycieli uczących dzieci syryjskie czy wśród libańskiej społeczności lokalnej. Przeprowadzone przeze mnie analizy zawarte w monografii, mogą być przyczynkiem do dalszych badań i poszukiwań w zakresie dziecięcego uchodźstwa na Bliskim Wschodzie i nie tylko. Wskazuję na fakt, iż moje badania rozszerzają dotychczasową, ale również wnoszą nową wiedzę do pedagogiki w zakresie postrzegania obozów dla uchodźców w perspektywie heterotopii i nie-miejsca. W przyszłości zamierzam kontynuować podjęte przez siebie badania.

Januszewska E., Markowska-Manista U., *Dziecko „inne” kulturowo w Polsce. Z badań nad edukacją szkolną*, 2017, Wydawnictwo APS, Warszawa, ss. 435.

W monografii napisanej we współautorstwie z dr Urszulą Markowską-Manistą, poruszona została tematyka dotycząca funkcjonowania uczniów innych kulturowo w polskiej szkole. Poświęcona jest ona funkcjonowaniu szkolnemu uczniów pochodzących z krajów arabskich, afrykańskich i z Czeczenii oraz pochodzących z rodzin binacjonalnych.

Uzasadnienie przeprowadzonych badań:

W polskiej literaturze dotyczącej dzieci innych kulturowo w systemie oświaty istnieje wiele publikacji zróżnicowanych tematycznie: odnoszą się one m.in. do trudności uczniów wynikających z różnic kulturowych, do diagnozy psychologiczno-pedagogicznej. Inne publikacje mają charakter dydaktyczny i stanowią poradniki dla nauczycieli i edukatorów pracujących z małymi cudzoziemcami. Oprócz artykułów, monografii czy raportów, istnieje wiele materiałów na ten temat w prasie i w środkach masowego przekazu. W wyniku ruchów

migracyjnych w ostatnich latach, do Polski dociera coraz więcej cudzoziemców pragnących osiedlić się tu na stałe. Nie jest to już dla nich kraj tranzytowy, a coraz częściej docelowy. Dlatego też w monografii przyglądam(y) się uwarunkowaniom i dylematom związanym z funkcjonowaniem uczniów innych kulturowo oraz uczniom z rodzin dwukulturowych w polskich placówkach oświatowych.

Cel naukowy pracy:

Przedmiotem badań jest funkcjonowanie dzieci z krajów afrykańskich, arabskich i z Czechenii w polskiej szkole. Koncentrują się one wokół trzech pytań:

1. Jak przebiega proces funkcjonowania dziecka „innego” kulturowo w środowisku polskiej szkoły?
2. Jak funkcjonują dzieci binacjonalne w środowisku polskiej szkoły?
3. Czy polski nauczyciel, pedagog, wychowawca jest przygotowany do pracy w klasie zróżnicowanej kulturowo?³

Monografia składa się ona z 12 rozdziałów. W pierwszym z nich omówione zostały polskie i międzynarodowe akty prawne dotyczące edukacji uczniów cudzoziemskich. W rozdziale drugim szczególna uwaga poświęcona została teoretycznemu wymiarowi edukacji międzykulturowej oraz jej podejściom i aspektom prezentowanym przez polskich badaczy z różnych ośrodków akademickich. Odwołujemy się m.in. do koncepcji Jerzego Nikitorowicza i Tadeusza Lewickiego. W rozdziale trzecim podjęta została próba charakterystyki modeli edukacji uczniów w czterech krajach europejskich: Republice Federalnej Niemiec, Wielkiej Brytanii, Szwecji i Francji.

Rozdział czwarty to rozdział metodologiczny, w którym scharakteryzowane zostały metody, techniki i narzędzia badawcze. W badaniach zastosowany został wywiad mało skategoryzowany (nieustrukturyzowany) i studium przypadku. Dokonałyśmy również analizy dokumentów zastanych. W rozdziale tym przedstawiony został także opis grupy badawczej oraz czas i miejsce badań.

Badania były przeprowadzone wśród pracowników oświaty w Warszawie i Jabłonie, a także wśród rodziców, pracowników socjalnych i organizacji pozarządowych. W sumie przeprowadzonych zostało 92 wywiady. Ponadto, badania (pilotażowe) objęły studentów

---

³ E. Januszewska, U. Markowska-Manista. *Dziecko „inne” kulturowo w Polsce. Z badań nad edukacją szkolną*. 2017, Wydawnictwo APS, Warszawa, s. 105-106.

Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie (80 osób) i dotyczyły ich postaw wobec przyjęcia uchodźców do Polski.

Rozdział V to charakterystyka podstawy programowej oraz danych statystycznych dotyczących dzieci cudzoziemskich w polskiej szkole. To również opis zagadnienia przyjmowania do szkół uczniów „innych kulturowo” i problemów z tym związanych (m.in. trudności w pracy w klasie wielokulturowej, niedoskonały system oceniania uczniów czy trudności w kontaktach z rodzicami cudzoziemskimi). Kolejny rozdział to charakterystyka specyficznych i zróżnicowanych potrzeb edukacyjnych uczniów cudzoziemskich (m.in. wsparcie asystentów międzykulturowych, różnice kulturowe, promocja do następnej klasy czy nauka języka polskiego jako obcego). Rozdział VII porusza kwestie barier, ale i czynników wspierających proces integracji uczniów w polskiej szkole. Następne dwa rozdziały dotyczą funkcjonowania dzieci z rodzin afrykańskich i arabskich oraz dzieci z rodzin dwukulturowych w szkole. W rozdziale X scharakteryzowane zostały systemy edukacji w Czeczenii i w niektórych krajach arabskich. Kolejny rozdział to studia przypadków – omówiona została m.in. sytuacja uczniów z Arabii Saudyjskiej w jednej ze szkół językowych w Warszawie oraz opisana została praca dydaktyczno-wychowawcza w wielokulturowym Gimnazjum Społecznym nr 20 „Raszyńska” w Warszawie. Ostatni rozdział to próba refleksji nad tym, czy polski nauczyciel jest przygotowany do pracy z uczniami cudzoziemskimi i pochodzącymi z rodzin dwukulturowych.

Przeprowadzone badania wykazały szereg problemów i trudności wynikających z pracy z uczniami cudzoziemskimi w polskiej szkole. Przede wszystkim była to: niechęć dyrektorów do przyjmowania uczniów do placówek oświatowych; brak pomocy dydaktycznych do pracy z uczniami innymi kulturowo; niedoskonały system oceniania; nieznanąomość języka polskiego przez uczniów oraz języka obcego (rosyjskiego, angielskiego) przez nauczycieli; niska frekwencja uczniów na lekcjach; różnice kulturowe uczniów utrudniające funkcjonowanie w szkole; problemy wychowawcze; brak kontaktu z rodzicami uczniów cudzoziemskich; dyskryminacja uczniów o innym pochodzeniu kulturowym i dzieci z rodzin dwukulturowych. Badania wykazały także sposoby radzenia sobie przedstawicieli oświaty w pracy z uczniami cudzoziemskimi.

Monografia dostarcza istotnych informacji na temat sytuacji szkolnej uczniów odmiennych kulturowo z różnych perspektyw: nauczycieli, pedagogów szkolnych i psychologów, dyrektorów szkół oraz rodziców cudzoziemskich i z rodziców z rodzin binacjonarnych.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych

Przedstawiony do oceny wykaz publikacji jest tylko częścią mojego dorobku naukowego. Jest on znacznie szerszy i łącznie składają się na niego: 2 monografie (wchodzące w skład osiągnięcia naukowego); 1 monografia podoktorska; 1 monografia pod redakcją; 20 artykułów w punktowanych i recenzowanych czasopismach („Pedagogika Społeczna”, „Przegląd Wschodnioeuropejski”, „Szkice Humanistyczne”, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo”, „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja”, „Studia z Teorii Wychowania”, „Studia Edukacyjne”, „Praca Socjalna”, „Journal of Modern Science”, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne”, „Papers of Social Pedagogy”, „International Journal of Environmental & Science Education”, „Научный педагогический и психологический журнал”); 2 hasła w „Encyklopedii Dzieciństwa”; 10 rozdziałów w recenzowanych pracach zwartych; 2 sprawozdania z seminariów naukowych i 1 opracowanie bibliograficzne.

Wątki teoretyczno-badawcze poruszane w pozostałych publikacjach zakreślają trzy główne kręgi tematyczne:

1. Funkcjonowanie rodzin czecheńskich w warunkach wojennych i wynikające z tego doświadczenia graniczne i traumatyczne.
2. Proces akulturacji uchodźców w Polsce.
3. Uchodźcy i imigranci w krajach europejskich.

Zagadnienia te pogrupowałam w taki sposób, aby stanowiły uporządkowany i klarowny materiał interpretacyjny. W publikacjach zajmuję się m.in. sytuacją życiową dzieci i ich najbliższych, biedą i przemocą, niepełnosprawnością, ucieczką, samotnością, bezradnością, porzuceniem (małoletni bez opieki) w czasie działań wojennych. Zastanawiam się, w jaki sposób migracja i ucieczka z kraju ogarniętego wojną wpływają na zdrowie psychiczne i fizyczne uchodźców. Zadaję także pytanie o wpływ traumatycznych doświadczeń wojennych na psychospołeczne, socjalne i ekonomiczne funkcjonowanie uchodźców oraz na proces akulturacji w nowym kraju. Publikacje w wymienionych polach/kręgach są egzemplifikacją moich dociekań teoretycznych i badawczych.

Pokłosiem moich badań wśród społeczności uchodźców czecheńskich jest monografia podoktorska: *Dziecko czecheńskie w Polsce. Między traumą wojenną a doświadczeniem*

uchodźstwa. Charakteryzuję w niej m.in. życie rodzin czeczeńskich w czasie wojny i proces akulturacji Czeczenów w Polsce. Monografia poświęcona jest traumatycznym doświadczeniom wojennym dzieci czeczeńskich, które wraz z rodzinami przyjechały do Polski w poszukiwaniu bezpiecznego życia. Opisane jest w niej życie codzienne małych Czeczenów w rzeczywistości wojennej w latach 1994-1996 i 1999-2000, a także doświadczenia bycia uchodźcą w Polsce. Praca składa się z ośmiu rozdziałów, trzy pierwsze to rozdziały teoretyczne dotyczące różnych perspektyw badań nad imigracją, badań nad stresem związanym z wojną oraz historycznych uwarunkowań polskiej pomocy dzieciom-uchodźcom (greckim, macedońskim, koreańskim i chilijskim) po II wojnie światowej. W pracy przedstawiona została także struktura napływu uchodźców do Polski oraz początki systemu pomocy uchodźcom w rozumieniu Konwencji Genewskiej dotyczącej statusu uchodźcy z 1951 roku. Kolejny rozdział (IV), to rozdział metodologiczny, w którym opisana została metoda jakościowa stanowiąca trzon badań. W dalszej części pracy ukazana została kultura, tradycje i wychowanie dzieci czeczeńskich oparte na zasadach „adatu”. Interesujące wydaje się wychowanie dzieci, a szczególnie chłopców, które ma na celu uczynienie z nich w przyszłości bojowników gotowych umrzeć w obronie wolności, honoru i rodziny. W kolejnych rozdziałach przedstawione zostały doświadczenia wojenne, na które składały się m.in. bombardowania, ostrzał artyleryjski, pacyfikacje miejscowości („zaczystki”), tortury w obozach koncentracyjnych, uprowadzenia dla okupu oraz życie w okupowanej republice. Kolejna część pracy koncentruje się na opisie problemów, z którymi borykają się Czeczeni w polskich ośrodkach dla uchodźców, a także przedstawiona jest sytuacja szkolna małych Czeczenów. Praca zawiera bogatą bibliografię (także w j. angielskim i rosyjskim) oraz obszerny wykaz filmów i programów dokumentalnych – w głównej mierze dotyczących wojny w Czeczenii.

1. Funkcjonowanie rodzin w warunkach wojennych i wynikające z tego doświadczenia graniczne i traumatyczne

Do tego obszaru moich dociekań teoretyczno-empirycznych włączyłam 13 publikacji. Zawierają one opis doświadczeń, takich jak bombardowania, ostrzeliwania ludności cywilnych, pacyfikacji miejscowości (tzw. „zaczystki”) i zamykanie Czeczenów w obozach koncentracyjnych. W artykule: *Traumatyczne doświadczenia wojenne dzieci czeczeńskich*, „Pedagogika Społeczna” nr 1(31)/2009, eksploruję zagadnienie traumatycznych doświadczeń wojennych dzieci czeczeńskich – ofiar w podwójnym tego słowa znaczeniu. Z jednej strony, jako jednostek doświadczających cierpienia, śmierci i przemocy, a z drugiej, jako jednostek zadających okrucieństwo – będących dziećmi żołnierzami walczącymi na wojnie prowadzonej

przez dorosłych. Artykuł *Prawa dzieci uwikłanych w wojnę*, „Szkice Humanistyczne”, T. X, nr 2-3(vol. 22)/2010 jest kontynuacją problematyki dotyczącej sytuacji dzieci czeczeńskich w czasie konfliktu zbrojnego. Zwracam w nim uwagę na cierpienie zadawane dzieciom i dorosłym przez żołnierzy rosyjskich, takich jak: tortury, uprowadzenia, a także na trudy życia w czasie wojny: głód, wielomiesięczne przebywanie w schronach i piwnicach, brak pracy i brak edukacji. W publikacji formułuję trzy formy rozumienia i rodzajów śmierci, na którą narażone były dzieci: jest to śmierć oczekiwana, która wynika z faktu życia w czasie wojny, śmierć nieoczekiwana, która przychodzi nagle i którą trudno „przewidzieć” (na przykład śmierć od kuli snajpera) oraz śmierć możliwa („spotkanie ze śmiercią”, ale w konsekwencji uniknięcie jej). Z kolei w rozdziale w publikacji zbiorowej: *Niepełnosprawność uchodźców wojennych jako źródło cierpienia: doświadczenie graniczne*, (W:) R. Skrzyński (red.), *Obcy/inny wśród swoich. Wychowawczy wymiar biografii*, Biblioteka Katedry Biografistyki Pedagogicznej KUL, Nr 10, Wydawnictwo Episteme, Lublin 2017, dokonuję refleksji nad niepełnosprawnością uchodźców, cierpieniem (egzemplifikacją rozważań teoretyczno-empirycznych jest sytuacja życiowa Czeczenki, z którą przeprowadziłam wywiad). Ponadto, w rozdziale przywołuję dane statystyczne dotyczące liczby niepełnosprawnych uchodźców na świecie oraz charakteryzuję ich trudną sytuację socjalną, psychologiczną, ekonomiczną i prawną. W literaturze przedmiotu istnieje niewiele publikacji na temat niepełnosprawnych uchodźców w Polsce. Tak więc tematyka podjęta w tej pracy, rozszerza wiedzę z tego zakresu.

Pozostałe artykuły i rozdziały w publikacjach zwartych oscylujące wokół tematyki związanej z wojną, uchodźstwem i prawami dziecka:

1. Januszewska E., 2010, *Stosunki rosyjsko-czeczeńskie na tle konfliktów zbrojnych i w narracjach uchodźców z Czeczenii*, „Przegląd Wschodnioeuropejski”, nr 1, s. 127-139.
2. Januszewska E., 2014, *Uchodźcy i imigranci na łamach kwartalnika <Journal of Immigrant and Refugee Studies> w latach 2002-2013. Migracje i proces akulturacji (integracji). Część I*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo”, nr 1(23), s. 95-112.
3. Januszewska E., 2014, *Uchodźcy i imigranci na łamach kwartalnika <Journal of Immigrant and Refugee Studies> w latach 2002-2013. Wychowanie i problemy zdrowotne. Część II*, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo”, nr 2(24), s. 21-46.
4. Januszewska E., 2014, <Journal of Immigrant and Refugee Studies> przegląd/recenzja czasopism, 2013, T. XI, z. 1-4, „Człowiek-Niepełnosprawność-Społeczeństwo”, nr 3(25), s. 123-130.
5. Januszewska E., 2013, *Imigranci i uchodźcy w Danii – perspektywa badacza*, „Pedagogika Społeczna”, nr 2(48), s. 137-154.

6. Januszewska E., 2015, *Uchodźcy w Danii – między integracją a marginalizacją*, „Praca Socjalna”, nr 1/styczeń-luty, s. 53-70.
7. Januszewska E., 2016, *Refugees in France. Research statement*, „Papers of Social Pedagogy”, Migration as a social process – the economic migrants and the refugees, nr 1(4), s. 68-81.
8. Januszewska E., 2016, *Dzieci żołnierze*, hasło w „Encyklopedii Dzieciństwa” wydanej on-line przez Fundację Edukacja – Demokracja – Rozwój, ISBN: 978-83-942938-2-6, http://encyklopediadziecinstwa.pl/index.php?title=Dzieci_%C5%BCo%C5%82nierze [z dn. 05.01.2016].
9. Januszewska E., 2016, *Dzieci-uchodźcy z Czeczenii w Polsce*, hasło w „Encyklopedii Dzieciństwa” wydanej on-line przez Fundację Edukacja – Demokracja – Rozwój, ISBN: 978-83-942938-2-6, http://encyklopediadziecinstwa.pl/index.php?title=Dzieci_%E2%80%93_uchod%C5%BAcy_z_Czeczenii_w_Polsce [z dn. 05.01.2016].
10. Januszewska E., Valeeva R.A., 2016, *Children's Rights in Poland and Russia in the Context of Janusz Korczak's in heritage*, „International Journal of Environmental & Science Education”, nr 11(3), s. 327-338, doi: 10.12973/ijese.2016.319a

2. Proces akulturacji uchodźców w Polsce

Do drugiego kręgu tematycznego zaliczyłam zagadnienie procesu akulturacji uchodźców w Polsce, który poruszyłam w 11 publikacjach. Podzieliłam je na 4 podkategorie: uchodźcy z Czeczenii w Polsce – kontekst miejsca, przestrzeni, tożsamości i czasu (rozdział w pracy zwartej), małoletni cudzoziemcy bez opieki w Polsce (rozdział w publikacji zwartej), pomoc wolontarystyczna uchodźcom czeczeńskim w Polsce (artykuł w czasopiśmie) oraz dzieci uchodźcze/migranckie w polskim systemie edukacji (8 artykułów w czasopiśmie).

Pracę: *Jedna pamięć, miejsca dwa – Czeczeni w Polsce*, (W:) J. Piekarski, T. Pilch, W. Theiss, D. Urbaniak-Zajac (red.), *Edukacja społeczna wobec problemów współczesnego człowieka i społeczeństwa*, Wydawnictwo UŁ, Łódź 2010, sytuuję na pograniczu pierwszego i drugiego kręgu. Przybliżam w niej pojęcia miejsca, czasu, tożsamości w doświadczeniach uchodźców czeczeńskich. Przyjmuję, że takich miejsc jest wiele – z jednej strony są to miejsca „odległe” (w sensie geograficznym, emocjonalnym i kulturowym, czyli nieznanne, obce, inne, w których Czeczenii znaleźli się w czasie ucieczki do innego kraju). Wyszczególniam także miejsca „bliskie” (własne podwórko w Czeczenii, sąsiednia wieś), czyli „małe ojczyzny”, które Czeczeni z powodu wojny musieli opuścić. Ważnym aspektem poruszonym w publikacji jest przybliżenie rzeczywistości społecznej postrzeganej przez dzieci czeczeńskie, w wykonanych przez nie rysunkach i przeprowadzonych z nimi wywiadach. W rozdziale poruszam ponadto

takie kwestie jak: pamięć a wojna, pamięć a rodzina, pamięć a „adat”⁴. W tekście: *Janusz Korczak and childrens' rights – yesterday, today and tomorrow. An unaccompanied minor asylum-seeker in Poland*, (W:) U. Bartosch, A. Maluga, C. Bartosch, M. Schieder (red.), *Konstitutionelle Pädagogik als Grundlage demokratischer Entwicklung. Annäherungen an ein Gespräch mit Janusz Korczak*, Verlag Julius Klinkhardt, Bad Heilbrunn 2015, przybliżam pedagogiczne podejście Janusza Korczaka do praw dziecka oraz charakteryzuję wybrane artykuły Konwencji o Prawach Dziecka z 1989 roku. Ponadto, zwracam uwagę na sytuację małoletnich cudzoziemców szukających schronienia w Polsce, którzy w Domu Dziecka nr 9 im. L. i A. Ciołkoszów w Warszawie oczekują na decyzję dotyczącą nadania statusu uchodźcy.

Zagadnieniem, które w sposób znaczny eksploruję w swojej pracy teoretyczno-badawczej jest sytuacja dziecka uchodźczego i imigranckiego w środowisku lokalnym i w środowisku szkolnym. W artykule *Dzieci-uchodźcy w Polsce. Doświadczenia studentów – wolontariuszy w pracy z rodziną czeczeńską*, „Pedagogika Społeczna”, nr 2(56)/2015, koncentruję się wokół problematyki doświadczeń wolontariuszy – studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie w pracy z rodziną czeczeńską⁵. Odwołując się do ekologicznej teorii człowieka Urie Bronfenbrennera podejmuję próbę oglądu sytuacji dzieci czeczeńskich w środowisku ich zamieszkania. Szczególną uwagę poświęcam pracy wychowawczej z dzieckiem czeczeńskim z zaburzeniami hiperkinetycznymi (ADHD). Praca pedagogiczna z młodym człowiekiem odmiennym kulturowo wymaga empatii, akceptacji, szacunku oraz umiejętności i kompetencji międzykulturowych od osób dorosłych z nim pracujących. Natomiast praca z dzieckiem wywodzącym się ze środowiska o innym podłożu kulturowym, cierpiącym na zespół nadpobudliwości psychoruchowej z deficytem uwagi, jest jeszcze trudniejsza i wychowawcy, pedagodzy i inni specjaliści, powinni mieć rzetelne przygotowanie merytoryczne do pracy z nimi. W publikacji poruszam kwestie związane z trudnościami i wyzwaniami, z którymi musieli zmierzyć się studenci w kontakcie z niepełnosprawnymi (także intelektualnie) dziećmi czeczeńskimi. Doświadczenia, które zdobyli w pracy z osobami innymi kulturowo, w przyszłości (w pracy pedagogicznej, socjalnej) pozwolą im na lepsze zrozumienie sytuacji uchodźców, którzy przyjechali do Polski w poszukiwaniu bezpieczeństwa. Ponadto ich doświadczenia mogą stać się inspiracją i lekcją tolerancji dla innych młodych ludzi pomagającym (lub pragnącym pomagać) osobom

---

⁴ Adat to surowa etykieta górali kaukaskich.

⁵ Byli to studenci I roku (kierunek praca socjalna), nad którymi objęłam opiekę merytoryczną. Zdając sobie sprawę z braku ich kompetencji i umiejętności międzykulturowych, cyklicznie odbywały się spotkania, na których omawialiśmy trudności, problemy i wyzwania, z którymi musieli się oni zmierzyć w kontakcie z rodziną czeczeńską.

odmiennym kulturowo. Kontynuacja problematyki pracy z uczniem z ADHD zawarta jest w artykule *Autorska metoda pracy dydaktyczno-wychowawczej z dzieckiem z ADHD z Czechenii. Studium przypadku*. „Studia z Teorii Wychowania”, T. V, nr 2(9)/2014. Oparta jest ona na autorskim wywiadzie przeprowadzonym z nauczycielką uczącą czecheńskiego chłopca z ADHD. Charakteryzuję w nim trudności w pracy dydaktycznej i wychowawczej z uczniem odmiennym kulturowo. Wynikają one m.in. z impulsywności (nadruchliwości) dziecka, agresji, braku koncentracji uwagi, braku wytrwałości ukończenia zadania oraz z problemów w nawiązywaniu relacji z innymi osobami. W kontekście zarysowanych wyżej trudności funkcjonowania ucznia z ADHD nie można zaprzeczyć, iż ważnym jest, aby praca z młodym człowiekiem cierpiącym na to zaburzenie opierała się na dialogu, wsłuchiwanie się w jego potrzeby, cierpliwości, optymizmie i zaangażowaniu wychowawcy. Kolejnym artykułem z tego kręgu tematycznego (i dotyczącego edukacji) jest publikacja: *Uczniowie cudzoziemscy w polskiej szkole – między integracją a marginalizacją*, „Studia Edukacyjne”, nr 43/2017, w której również poruszam kwestie dziecka cudzoziemskiego w polskiej szkole. Przybliżam w niej m.in. dane statystyczne dotyczące uczniów „innych” kulturowo w polskich placówkach oświatowych. Akcentuję wyzwania szkoły wielokulturowej oraz charakteryzuję rolę asystentów międzykulturowych w pracy z uczniem cudzoziemskim.

Pozostałe artykuły i rozdziały w publikacjach zwartych oscylujące wokół tematyki związanej z zagadnieniem dzieci cudzoziemskich w polskiej szkole:

1. Januszewska E., 2010, *Dzieci czecheńskie w polskiej szkole*, (W:) M. Ciczowska-Giedziun, E. Kantowicz (red.), *Pedagogika społeczna wobec problemów współczesnej rodziny. Polska pedagogika społeczna na początku XXI wieku*, Wydawnictwo Edukacyjne „Akapit”, Toruń, s. 340-349.
2. Januszewska E., Markowska-Manista U., 2011, *Dziecko „Inne kulturowo” w polskiej szkole. Wokół dylematów edukacyjnych*, (W:) J. Głodkowska (red.), *Uczeń ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w szkole ogólnodostępnej. Wybrane zagadnienia teoretyczne, diagnostyczne i metodyczne*, Wydawnictwo APS, Warszawa, s. 58-76.
3. Januszewska E., 2015, *Ребёнок-беженец в польской школе*, „Образование и Саморазвитие („Education and Self-Development”)”, Научный педагогический и психологический журнал”, Казань, nr 1(43), s. 207-212.
4. Markowska-Manista U., Januszewska E., 2015, „Culturally different” children in a school environment. *Research reports*, „Pedagogika Społeczna”, nr 3(57), s. 233-251.
5. Januszewska E., 2015, *Uczeń cudzoziemski w polskiej szkole. Założenia teoretyczno-badawcze*, „Journal of Modern Science”, T. IV, nr 27, s. 11-31.

6. Markowska-Manista U., Januszewska E., 2016, *Children and Youth with Multicultural Backgrounds in the Polish System of Education*, (W:) U. Markowska-Manista (red.), *The Interdisciplinary Contexts of Reintegration and Readaptation in the Era of Migration – an Intercultural Perspective*, Wydawnictwo APS, Warsaw 2016, s. 165-187.

3. Uchodźcy i imigranci w krajach europejskich

Trzecim kręgiem tematycznym, który wyróżniłam w swoich dociekaniach teoretyczno-empirycznych są zagadnienia dotyczące uchodźców i imigrantów w wybranych krajach europejskich (w Szwecji, Francji i Danii). Odwołuję się w nim do 3 wybranych artykułów: *Integracja imigrantów w Szwecji – wyzwania, szanse, zagrożenia*, „Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne. Edukacyjne i Artystyczne”, nr 25/2015; *Uchodźcy/imigranci we Francji – wyzwania, szanse, zagrożenia*, „Praca Socjalna”, nr 1/2017 oraz *Child refugees and immigrants in Denmark: A researcher's reflections*, (W:) E. Januszewska, S. Rullac (red.), *Social problems in Europe: dilemmas and possible solutions*, Wydawnictwo L'Harmattan, Collection Les Ecrits de BUC Ressources, Paris, France 2013. W pierwszym z nich przedstawiam dane statystyczne dotyczące populacji imigrantów w Szwecji oraz dokonuję charakterystyki historii imigracji do tego kraju. Ponadto, omawiam politykę integracyjną rządu szwedzkiego wobec imigrantów, która opiera się na trzech filarach: równości, współpracy i swobodzie wyboru. Ważnym aspektem poruszonym w publikacji jest odniesienie do działań integracyjnych w obszarze nauki języka szwedzkiego oraz do integracji związanej z rynkiem pracy. John W. Berry w swojej koncepcji procesu akulturacji, charakteryzuje wzorce przystosowania imigranta w środowisku nowego kraju przyjmującego, które jest inne od jego rodzimej kultury. Zalicza do niej: procesy integracji, asymilacji, separacji i marginalizacji⁶. Opierając się na tej koncepcji, w swoim artykule ukazuję główne bariery w integracji imigrantów, do których zaliczam m.in. nielegalne zatrudnienie, gettoizację, dyskryminację i segregację.

W kolejnej publikacji: *Uchodźcy/imigranci we Francji – wyzwania, szanse, zagrożenia*, „Praca Socjalna”, nr 1/2017, podaję liczbę wniosków złożonych przez osoby starające się o nadanie statusu uchodźcy we Francji i w innych (wybranych) krajach europejskich w latach 2012-2016. Ponadto omawiam historię imigracji do Francji, procedurę azylową oraz proces integracji na przykładzie organizacji pozarządowych działających na rzecz uchodźców i imigrantów.

---

⁶ J.W. Berry, *Psychology of acculturation*, (W:) N.R. Goldberger, J.B. Veroff (red.), *The culture and psychology reader*, New York University Press, New York 1995, s. 457-488.

Ostatnia praca z tego kręgu tematycznego oparta jest na moich badaniach przeprowadzonych w Danii w dwóch miastach: Viborg i Skive (Region Midtjylland, Jutlandia Środkowa) oraz w niewielkiej miejscowości Vestervig położonej na północnym zachodzie Danii. W przeprowadzonych wywiadach mało ustrukturyzowanych, moimi respondentami były osoby mające bezpośredni kontakt z imigrantami i uchodźcami, a w jednym przypadku sama uchodźczyni z byłej Jugosławii. Rozmówcami byli: dyrektor ośrodka dla dzieci uchodźców, dyrektorka przedszkola integracyjnego dla dzieci cudzoziemców, pracownicy socjalni pracujący z dziećmi uchodźcami i były burmistrz miasta Viborga pracujący na rzecz dzieci uchodźców w Afryce. Na początku artykułu odnoszę się do historii pomocy dzieciom wojny przez Danię w XX i XXI wieku. Następnie omawiam statystykę małych dzieci bez opieki w ośrodkach dla uchodźców w Danii w latach 2006-2009. W trzeciej części artykułu opisuję pracę wychowawczą w ośrodku Gribskov w ośrodku dla dzieci cudzoziemskich bez opieki. Szczególną uwagę poświęcam charakterystyce pracy pedagogicznej opartej na metodzie STROP, która osadzona jest na pięciu zasadach: struktura (*Structure*), czas na rozmowę (*Time*), święta i obrządek religijny (*Rituals*), zajęcia zorganizowane (*Organized activities*) i współpraca z rodzicami/wsparcie rodziców (*Parent support*). W czwartej części koncentruję się na działaniach integracyjnych na rzecz dzieci i młodzieży ze środowisk imigranckich. W ostatniej piątej części pracy przedstawiam duńską inicjatywę pomocy dzieciom uchodźcom w Afryce: Verdens Flygtninge. Z jednej strony opisana część teoretyczna i badania przeprowadzone przeze mnie w Szwecji, Francji i Danii, rozszerzają dotychczasową wiedzę o uchodźcach i imigrantach w tych krajach. Z drugiej strony pozwalają na przyjrzenie się sposobom pracy wychowawczo-pedagogicznej z dziećmi cudzoziemskimi pozbawionymi opieki w krajach Europy Zachodniej. Jest to szczególnie ważne w kontekście nasilonych procesów migracyjnych, które mają miejsce w ostatnich latach.

Wymienione wyżej trzy kręgi tematyczne („funkcjonowanie rodzin czecheńskich w warunkach wojennych i wynikające z tego doświadczenia graniczne i traumatyczne”: „proces akulturacji uchodźców w Polsce” oraz „uchodźcy i imigranci w krajach europejskich”), są ze sobą ściśle powiązane i pozwalają na dokonanie analizy omawianych zagadnień i oglądu ich z różnych teoretycznych i empirycznych perspektyw i poziomów.

Kolejnymi obszarami teoretyczno-badawczymi poruszonymi w moich pracach są:

Tematyka dotycząca teorii szkoły:

1. Januszewska E., Kulesza M., Kwiatkowski M., Odrowąż-Coates A., Perkowska-Klejman A., Wiatr M., 2015. *W poszukiwaniu teorii szkoły*, „Pedagogika Społeczna”, nr 3(57), s. 89-112.

Dwie publikacje dotyczące zagadnienia metod jakościowych w naukach społecznych i historycznych:

1. Januszewska E., 2010, *Wywiad narracyjny i metoda biograficzna – perspektywa badań jakościowych*, (W:) M. Kulesza, M. Kafar (red.), *W obliczu nowych wyzwań. Dylematy młodej kadry akademickiej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 13-28.
2. Januszewska E., Lewandowska I., 2016, *Badacz wobec badanego. Różne dyscypliny – jedna perspektywa*, (W:) M. Kafar (red.), *Auto/biograficzne aspekty praktyk poznawczych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, seria: „Perspektywy Biograficzne”, T. III, Łódź, s. 271-299.

W jednej publikacji skupiłam się na losach polskich imigrantów w Winnipeg w Kanadzie w perspektywie uczenia się z własnej biografii:

1. Januszewska E., 2014, *Losy polskich imigrantów w Winnipeg – przyczynek (do) uczenia się z własnej biografii*, „Teraźniejszość-Człowiek-Edukacja”, nr 67(3), s. 111-126.

Z kolei w innym rozdziale w publikacji zwartej omówione zostały postawy i opinie studentów dwóch uczelni wyższych: w województwie mazowieckim i warmińsko – mazurskim dotyczące przyjmowania uchodźców do Polski:

1. Lewandowska I., Januszewska E., 2018, *Opinie studentów Akademii Pedagogiki Specjalnej w Warszawie i Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie dotyczące przyjmowania uchodźców do Polski*. (W:) A. Kamińska, P. Oleśniewicz (red.), *Edukacja jutra. Wiedza i edukacja w egzystencji współczesnego człowieka*. Wydawnictwo Wyższa Szkoła Humanistas, Sosnowiec, s. 385-397.

Redakcja naukowa monografii:

Razem ze współautorem przygotowałam redakcję naukową monografii zwartej:

1. Januszewska E., Rullac S. (red.), 2013, *Social problems in Europe: dilemmas and possible solutions*, Wydawnictwo L'Harmattan, Collection Les Ecrits de BUC Ressources, Paris, France, ss. 247, ISBN 978-2-343-01867-6. Recenzenci wydawniczy: prof. Jonas Ruškus, Vytautas Magnus University, Lithuania; prof. Nassira Hedjerassi, University of Reims Champagne Ardenne, France.

Obejmuje ona zagadnienia pracy socjalnej oscylujące wokół tematów: uchodźcy i imigranci, bezdomność, dzieci ulicy, sieroctwo, rodziny zastępcze, problem samobójstw wśród dzieci i młodzieży, przemoc domowa.

Od 2017 roku jestem recenzentką w półroczniku „Studia Pedagogiczne. Problemy społeczne, edukacyjne i artystyczne”, Wydawnictwo Uniwersytetu Jana Kochanowskiego.

Konferencje i seminaria naukowe:

W ciągu 11 lat pracy naukowo-badawczej (po doktoracie) wzięłam udział w 35 konferencjach i seminariach międzynarodowych, zagranicznych oraz w krajowych, na których prezentowałam efekty swojej pracy naukowo-badawczej (wykaz wszystkich konferencji i seminariów został przedstawiony w załączniku nr 4). Ponadto, zorganizowałam wykład otwarty i panel dyskusyjny dotyczący małych ojczyzn i sytuacji dzieci czecheńskich w Polsce. Zostałam również zaproszona do wzięcia udziału w panelu dyskusyjnym zorganizowanym przez Muzeum Powstania Warszawskiego pt. „Jak rozmawiać z dziećmi o wojnie?”.

Współpraca międzynarodowa:

Wzięłam udział w czterech seminariach i warsztatach zorganizowanych przez Unię Europejską (Program Grundtvig: *Be part of World's Future*, (Rumunia, 2011); European Youth Centre, Council of Europe: seminarium *The role of youth work in combating segregation in school environments* (Francja, 2012); Program EU 'Youth in Action': warsztat *What Role Can Youth Work Play Tackling Racial Discrimination* (Szwecja, 2012) oraz Gateshead Council, EMTAS (Ethnic Minority and Traveller Achievement Service), Wielka Brytania: wizyta studyjna CEDEFOP *Integration of Ethnic Minorities into Gateshead Schools* (2013).

Jestem stypendystką program Erasmus w Danii i we Francji (Via University College, Viborg, Dania, 2010 oraz BUC Ressources Centre de Formation & Education Specialisee, Paryż, Francja, 2011). Ponadto byłam profesorem wizytującym w *Refugee Studies Centre, Oxford Department of International Development*, w Uniwersytecie w Oksfordzie (2014).

Nawiązałam współpracę naukową z Uniwersytetem Manitoba w Winnipegu w Kanadzie, a także współpracę z Kongresem Polonii Kanadyjskiej w Winnipegu w Kanadzie oraz z Centrum dla uchodźców (Newcomers Employment & Education Development Services (N.E.E.D.S.) Inc.) w Winnipegu w Kanadzie.

Udział w projektach badawczych:

Byłam również członkiem i ekspertem zespołu badawczego w trzech projektach: „Innowacyjne szkolnictwo zawodowe na Mazowszu Płockim” (2012), „Zatrudnienie w Polsce imigrantów/mniejszości etnicznych 2011-2013 oraz wpływ zjawisk emigracyjnych i imigracyjnych na rynek pracy” (2013-2014), a także „Podnoszenie kwalifikacji nauczycielskich w pracy z uczniem o specjalnych potrzebach edukacyjnych – kwalifikacyjne studia podyplomowe dla nauczycieli szkół ogólnodostępnych” (2017).

Samodzielnie prowadziłam sześć projektów badawczych: granty pochodziły m.in. z funduszy APS i z jednej instytucji zewnętrznej. Badania prowadziłam w Polsce, Kanadzie, Wielkiej Brytanii i Libanie. Przeprowadziłam również jedną kwerendę w Slavic Collection Elizabeth Dafoe Library, na Uniwersytecie Manitoba w Winnipegu. Złożyłam 8 wniosków o przyznanie środków finansowych na granty badawcze z instytucji zewnętrznych (były to: Polsko-Amerykańska Komisja Fulbrighta (2010 i 2011); Program „Mobilność Plus” (2011); Fundacja Kościuszkowska (2011); Woodrow Wilson International Center for Scholars (2011); Program Kolumb Fundacji na rzecz Nauki Polskiej (wiosna i jesień 2011); Program Instytutu Nauk o Człowieku (Institut fuer die Wissenschaften vom Menschen) w Wiedniu (2011).

Udział w zespołach eksperckich i konkursowych:

W 2012 roku zostałam powołana przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych do grona ekspertów promujących postać Janusza Korczaka. W tym samym roku zostałam również powołana, jako jurorka w eseistycznym konkursie dla dzieci zorganizowanym przez Rzecznika Praw Dziecka i Uniwersytet Śląski: „Czy dzieci i ryby głosu nie mają?” (konkurs ogłoszony został w ramach obchodów Roku Janusza Korczaka).

Członkostwo w organizacjach i towarzystwach naukowych:

Jestem członkiem Polskiego Stowarzyszenia im. Janusza Korczaka, Polskiego Towarzystwa Historii Mówionej oraz Zespołu Pedagogiki Społecznej i Andragogiki Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN.

Otrzymane nagrody i wyróżnienia:

Otrzymałam nagrodę Rektora Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie (2010) i wyróżnienie w VII konkursie na prace badawcze z pedagogiki społecznej przyznawane przez Łódzkie Towarzystwo Naukowe (2011), za monografię *Dziecko czeczeńskie w Polsce. Między traumą wojenną a doświadczeniem uchodźstwa*. Ponadto,

zajęłam I miejsce w kategorii „Mały Wykład”: była to nagroda studentów APS przyznawana nauczycielom akademickim za najlepiej prowadzone zajęcia dydaktyczne (rok akademicki 2016/2017).

Decyzją Rady Wydziału Nauk Pedagogicznych Akademii Pedagogiki Specjalnej im. M. Grzegorzewskiej w Warszawie z dnia 29.05.2013, zostałam powołana na promotora pomocniczego doktorantki mgr Anny Wojtach. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Bieda jako doświadczenie socjalizacyjne dziecka -- między naznaczeniem społecznym a radzeniem sobie w trudnej sytuacji*, promotor dr hab. B. Smolińska-Theiss, prof. APS (doktorat nie obroniony).

Byłam promotorem 50 prac licencjackich i magisterskich.

Działalam na rzecz promowania i szerzenia idei Marii Grzegorzewskiej, Janusza Korczaka dotyczącej praw dziecka i poszanowania godności i szacunku niepełnosprawnych dzieci z rodzin uchodźczych w środowisku lokalnym. Otrzymałam za to listy gratulacyjne (Dziekan WNP APS prof. M. Tanaś), podziękowania (Krystyna Starczewska, dyrektorka Zespołu Społecznych Szkół Ogólnokształcących „Bednarska” w Warszawie oraz Polskie Stowarzyszenie Edukacji Prawnej). Otrzymałam również podziękowanie z Ministerstwa Edukacji Narodowej za udział w opracowaniu dla nauczycieli materiałów informacyjno-szkoleniowych i edukacyjnych dotyczących przyjęcia do szkoły i pracy dydaktycznej z dziećmi cudzoziemskimi.